

ОПТИМИЗИРАНЕ НА ЕКСПОРТА В СЕКТОР ВИНОПРОИЗВОДСТВО ПО ПРИМЕРА НА ВИНАРСКА ИЗБА „ЧЕРНОМОРСКО ЗЛАТО“ АД

Йордан Чорбаджийски

Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов

Катедра „Финанси и кредит“

slavchev@bsgold.bg

Резюме: Повишаването на потенциала в българското винопроизводство при динамичните промени на пазара от началото на XXI век може да се постигне чрез умело съчетаване на традиции и инвестиции в иновативни технологии за сектора. В настоящото изследване представяме постигнатите добри резултати от винарска изба „Черноморско злато“ АД, която е водеща в бранша при налагането на ефективни инвестиционни решения, като поставя нов етап в развитието на земеделския подотрасъл. Мениджмънтът на избата постига добри финансови резултати с инвестиции в 650 хектара собствени лозя от най-популярните класически винени сортове, които дават възможност за оптимизиране на експорта към европейските и световните пазари. На финала на изследването са представени няколко важни извода: Обосновава се необходимостта от ефективна национална и европейска подкрепа на водещите български лозаро-винарски региони за производството на качествени вина в микро- и малки предприятия, като така ще се оптимизират резерви за експорт. Финансовата подкрепа трябва да се свързва с повишаване на квалификацията на служители и работници, заети във винопроизводството, както и презентиране на нови качествени вина за увеличаване на продажбите в страните-членки на ЕС.

Ключови думи: лозарство, винопроизводство, експорт, пазари.

JEL: Q10, Q11, L66.

OPTIMIZING EXPORTS IN THE WINE PRODUCTION SECTOR FOLLOWING THE EXAMPLE OF THE BLACK MORSKO ZLATO WINE CELLAR AD

Yordan Chorbadjiyski

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Department of Finance and Credit

slavchev@bsgold.bg

Abstract: Increasing the potential of the Bulgarian wine industry during the dynamic changes in the market since the beginning of the 21st century can be achieved through a skillful combination of traditions and investments in innovative technologies for the sector. In the present study, we present the good results achieved by the winery Chernomorsko Zlato AD, which is a leader in the industry in imposing effective investment solutions, setting a new stage in the development of the agricultural sub-sector. The management of the winery achieves good financial results with investments in 650 hectares of own vineyards of the most popular classic wine varieties which enable the optimization of exports to European and world markets. At the end of the study, several important conclusions are presented that justify the

need for effective national and European support of the leading Bulgarian wine-growing regions for the production of quality wines in micro and small enterprises, which will optimize exports. The financial support should be linked to improving the qualifications of employees and workers employed in wine production, as well as presenting new quality wines to increase sales in the EU member states.

Key words: viticulture, wine production, export, markets.

JEL: Q10, Q11, L66.

Въведение

Лозаро-винарските традиции в производство на вино и местните кулинарни продукти в България са официално вписано като елемент на нематериалното културно наследство, което е решаваща стъпка към утвърждаване на определени региони като винено-кулинарни и туристически дестинации. През 70-те години на 20 век, в условията на държавен монопол, страната ни е пети производител на вино в света, с произвеждани 300 милиона бутилки годишно. След промените от 1989 г., се наблюдават чувствително намаляване на площите с лозови насаждения, приватизацията на винопроизводството и търсенето на нови пазари за създадените нови над 260 български винарски изби на европейския и световния пазар.

Винарска изба „Черноморско злато“ АД - Поморие има богата традиция във винопроизводството, като започва дейността си още през 1924 година с първата Лозаро-винарска кооперация „Димят“, за да се превърне през 60-те години на 20 век в модерен завод с 12 000 дъбови бъчви за стареене на винен дестилат. През 1994 г. „Черноморско злато“ АД инвестира в закупуването от Франция на осем оригинални шарански казана от областта Коняк, с които избата започва да произвежда продукция с високо качество.

Финансовият мениджмънт на винарската изба взема важно инвестиционното решение в началото на ХХІ век (2007–2011) като инвестира над 5 млн. евро в 650 хектара собствени лозя и изграждането на микровинарна за производство на ръчно направените качествени вина в бутилки със специален стикер „Фаворито“. Отглеждат се най-известните класически винени сортове в един от най-подходящите лозаро-винарски региони при много благоприятен климат. Това превръща готовата продукция с марка „Фаворито“ на винарска изба „Черноморско злато“ АД - Поморие в символ на България за доброто инвестиционно решение при производството на качествено вино.

Настоящата студия има за *обект* на изследване състоянието на винопроизводството в Република България в условията на динамични промени на пазара през периода 2017–2022 г., а за предмет – анализ на резервите за увеличаване на експорта в сектора на винопроизводство. Основна цел на изследването е, чрез оценка на постигнатите позитивни резултати от ин-

вестиционните решения на мениджмънта на водещата изба „Черноморско злато“ АД в сектора на винопроизводството да се идентифицират възможностите за повишаване на експорта като фактор на икономическия растеж. Това поставя изпълнението на няколко важни задачи:

1. Представяне на възможности за оценка на позитивни инвестиционни решения в сектора на винопроизводството по примера на постигнати добри резултати от мениджмънта на изба „Черноморско злато“ АД.

2. Определяне на възможностите за повишаване на конкурентността и ефективността на производствения потенциал в сектора на винопроизводство у нас.

3. Оценка на възможни инвестиционните решения с финансовата подкрепа на европейски и национални институции върху процеса на експорт в сектора на винопроизводството.

1. Традиции и иновации за нови възможности в развитието на винопроизводството в България

Динамичните промени във винопроизводството в България от края на XX и началото на XXI век са белязани с преминаването от планова към пазарна икономика, редуциране на площите, заети с лозови насаждения, и рязък спад в производствения потенциал при българските винарски изби. Тази тенденция се отразява негативно при количествата на износа поради слаба финансова подкрепа от бюджета към винарския сектор. Тук можем да добавим и използването на неефективни производствени практики и технологии, нелоялната конкуренция, слабата ориентация към търсените на международните пазари вина и подкрепата на научноизследователска дейност в сектора за създаване на добавена стойност.

В преговорите с Европейския съюз за пълноправно членство, на България са определени площи с лозови насаждения в стопанството в размер на 153,2 хил. ха (в т.ч. винени и десертни сортове като площта на засадена с винени сортове е 135,76 хил. ха, като тук попадат и съществуващите права на презасаждане и ново засаждане към 31.12.2006 г.).¹ По данни на Агростатистика през 2015 г. водещи червени винени сортове са Мерло с 31,3% от дела на червените винени сортове, Каберне Совиньон (29,1% от червените винени сортове) и Памид (21,9%)².

Слабата финансова подкрепа от български и европейски институции се отразява върху реализираните добиви от реколтираните лозя за периода 2000 – 2017 г., които са далеч под потенциално възможните за насажденията в България. Негативно влияние оказват още поредица от фактори като:

¹ По данни от доклад на Изпълнителната агенция по лозята и виното (ИАЛВ).

² Структура на лозята в България, окончателни резултати. МЗХ, 2015, бюлетин 318, септември 2017 г.

климатичните промени и свързани с тях неблагоприятни природни явления, влошената възрастова структура на лозята и неефективната агротехническа обработка на площите у нас, което не позволява да се достигне оптималният производствен потенциал. (Ройчев, В. и Иванов, А., 2017, стр. 36-37). Това дава логичното обяснение за занижаване на количеството произведено и декларирано вино от регистрирани винопроизводители за 2016 г., което възлиза на 1 207 785 хектолитра³, като Югоизточният район запазва водеща позиция – с около 59% от общото промишлено производство на вино, следван от Южен централен район – с 18% и Северен централен район – 3,7%.

Динамичните промени на световните пазари на вино преди пандемията се обуславят от няколко фактора:

1) Появата на нови конкурентни държави–производители и износители на вино като Австралия, Канада, Чили, Калифорния, Нова Зеландия, Южна Африка, които повишават конкурентоспособността на произвежданите продукти и ги поставя в графата на водещи световни износители на вино.⁴

2) Всички анализи на европейския пазар на вино през този период показват тренд към намаляване на потреблението на вино в европейските държави, което се дължи на⁵:

- промяна в предпочитанията към други алкохолни напитки, чийто пазарен дял расте и

- промяна в стила на живот, свързана с отбягване на нездравословни навици.

Въпреки тези негативни тенденции, Европейският съюз запазва водещата си позиция на лидер във винопроизводството. През 2017 г. формира 56% от световното производство на вино, 54% от световното потребление и 74,7% от износа, като водещи позиции в изнесеното количество вино имат Франция, Италия, Испания и Германия.⁶

Най-големи са загубите за винопроизводството в Европа и България от предприетите световните мерки за борба с пандемията през 2020 година. Те предизвикаха около 20–25% общ спад на пазар на вино за периода 2020–2021 година, което накара европейските и националните институции да приложат редица проекти и програми за подкрепа в сектора като Програма за „Кризисно съхранение на вино“ – чрез субсидия, която се изплаща

³ По данни от доклад на ИАЛВ: производството на вино от реколта 2016 г. е 8% по-малко от предходната година, като производството на бели вина намалява с 8%, до 608 285 хектолитра, а това на червени вина и розета – със 7%, до 599 500 хектолитра.

⁴ https://uknowledge.uky.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1036&context=agecon_etds

⁵ <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567115000209>

⁶ Разпределение на световното производство на вино през 2017 г – <http://www.oiv.int/public/medias/5479/oiv-en-bilan2017.pdf>; <http://www.oiv.int/public/medias/5958/oiv-state-of-the-vitivinicultureworld-market-april-2018.pdf>

на производителите на напитки за тези количества течности, които не могат да се реализират на пазара в условията на пандемията и последствията от нея. Финансиране, осигурено по Програма за развитие на селските райони като финансово подпомагане за винения сектор по извънредните COVID-мерки, е извън обхвата на Националната програма за подпомагане на лозаро-винарския сектор.

Пред много предизвикателства са поставени и гроздопроизводителите, които осигуряват суровината за сектора. COVID кризата увеличи проблемите за тяхното оцеляване, след като вече анализите показаха чувствително намаляне на винени лозя поради високите разходи за тяхното отглеждане. Това наложи прилагането на политики за национално подпомагане чрез Министерството на земеделието. Прие се програмата „de minimis“ за земеделски стопани, отглеждащи плодове, зеленчуци, винени лозя и маслодайна роза. Тя се осъществява с национални средства и дава възможност за подпомагане с 25 лв. на декар, но не повече от 25 000 евро на бенефициент. Осигурено е и субсидиране от 30 лева на декар за гроздопроизводителите по мярка за подпомагане „COVID-1“. Максималната сума по нея е 7000 евро на бенефициент и мярката „Резитба на зелено“ за от гроздопроизводителите. Въпреки ниската ефективност на тези мерки за справяне с предизвикателствата и проблемите в бранша, те са едно добро начало за лозарския сектор.

През изследвания период на европейско ниво са сключени договори за над 60 проекта за подпомагане от програмата за „Преструктуриране и конверсия на лозя“. Тя дава възможност за реорганизация на лозовите насаждения с пресаждане на нови подходящи площи, подмяна на сортовете и модернизирани на техниките за добив на грозде. Производителите, които се възползват от нея, впоследствие ще имат възможност да отговорят на търсенето на пазара на други сортове и да подобрят условията за производство на стопанствата си. Мярката е част от Националната програма за подпомагане на лозаро-винарския сектор. Прилага се и „Застраховане на реколтата“ – за първи път през този програмен период, и „Инвестиции в предприятия“, което ще даде възможност на производителите да модернизират производствените си бази (Zahariev, A., Prodanov, S., Zaharieva, G., Krastev, L., Kostov, D., Pavlov, T., Stanimirov, St., Zarkova, S., Zdravkov, N., 04-05 september 2020, pp. 369-383).

Министерството на земеделието предприе действие по включване на нова мярка – „Информирани в държавите-членки“, с която се организират информационни кампании за повишаване на интереса към българските вина. Основната цел е подобряване на имиджа и повишаване на интереса към българските напитки на територията на ЕС чрез достойното представяне на страната в най-реномираните винени конкурси. Прилагането на такава ефективна финансова подкрепа и вземането на добри инвестиционни решения от виноп-

производителите ще дадат възможност за оптимизиране на износа на българско вино и достигане на нивата от 2019 и началото на 2020 г.

Прилагането на тази мярка като приоритет на държавната политика за подобряване репутацията на българските вина, които имат отличен баланс между цена и качество, ще осигури множество отличия от престижни международни конкурси. Усилията при оптимизиране на експорта трябва да се насочат към по-големите консуматори на вино като Китай, Япония и други държави в Азия, които се справят по-бързо с епидемията от COVID-19, чрез увеличаване на рекламата и предлагане на българските вина. Незадоволителното състояние на системата за пласмент и дистрибуция на българския пазар от началото на XXI век поставя необходимостта от вземането на ефективни управленски решения за запазване на водещата позиция на този подотрасъл в земеделието чрез оптимизиране на конкурентните способности на винопроизводството и експорта към европейския и световния пазар. Провеждането на такава политика ще даде възможност за запазване значението на целия лозаро-винарски сектор в рамките на българското земеделие и икономика като цяло.

Провеждането на такава национална политика за оптимизиране на експорта на българските вина има всички предпоставки за успех поради наличието на подходяща сортова база от лозови насаждения, създадените традиции, квалифицирани експерти и технолози, както и наличен капацитет за производството на качествени вина в България. Това е предпоставка за нарастване броя на винарските изби, които произвеждат качествени вина, конкурентни на международните пазари. Постигането на позитивни финансови резултати при повишаване на производствения потенциал на винопроизводителите, следствие на по-активната институционална европейска и национална подкрепа, ще осигури и по-добра заетост и генериране на доходи за човешките ресурси в лозаро-винарските региони.

Важна част от финансовата подкрепа за реструктуриране на сектор винопроизводство включва и инвестиции за развитие на винен туризъм, съчетан с културно-исторически и СПА. С приключването на пандемичните мерки се наблюдава тенденцията на повишаване на интереса към активния туризъм, свързан с посещения за различни туристически обекти извън локацията на настаняване, което ще се отрази положително за развитието на винения туризъм в България, където има огромен потенциал за реклама на качествени български вина. Основна предпоставка за това са факторите като: история, традиции, природа и добра храна.

Винопроизводителите в България се квалифицират в производството на тихи, пенливи и специални вина, като основният дял от общото производство в България – 93, 9% се заема от произведено вино от прясно грозде. Настъпващата икономическа рецесия, следствие на пандемията и войната в Украйна, налага приемането на нова национална стратегия за целенасочено подпомагане и развитие на сектора, който включва и финансово-

то подпомагане на гроздопроизводителите, с данъчни облекчения и други спешни мерки в тяхна подкрепа, защото те произвеждат суровината, от която се прави добро вино.

Продължаващата данъчна хармонизация и използването на определени данъчни стимули за поощряване на инвестиционната, научноизследователската и развойна дейност, в съчетание с финансовото подпомагане на гроздопроизводителите и винопроизводството в България, ще спести много от допълнителните разходи, свързани с корпоративно реструктуриране, двойно данъчно облагане и ще осигури по-добра конкурентоспособност на българското вино и по-ефективен експорт на европейския пазар.

Към стимулиращите данъчни политики и облекчения могат да се посочат: намаляване на корпоративните данъчни ставки за винарските изби в Европейския съюз, ефективни инвестиционни решения при нарастващата световна конкуренция, структурни промени и по-благоприятна бизнес среда на българските винопроизводителите. Европейската комисия може да оптимизира законодателната рамка за по-ефективна борба с акцизните нарушения от сивия сектор и агресивното данъчно планиране за повишаване на ефективността при събирането на данъци и осигуряване на по-добра данъчна справедливост, което изисква пълна съвместимост с национални данъчни системи и системите за обмен на информация между данъчните органи в страните-членки на ЕС, за да са по-ефективни в борбата с данъчните измами.

Теоретичните подходи за анализ и оценка на ефективното управление на аграрния сектор в България, където попада и винопроизводството, трябва да отчитат различни фактори, които влияят върху финансовата устойчивост в брийнша. Това са фактори като обществена подкрепа (национална и европейска подкрепа – финансови помощи, експортни субсидии и други помощи), нормативна регулативна рамка за сектора, динамично развитие на пазарите, икономически и климатични специфики на бизнеса и др. Устойчивото развитие на винопроизводството изисква адаптация към новите реалности на пазара, модернизация и реструктуриране към динамично променящата се природна и институционална среда.

2. Възможности за оптимизиране на експорта и финансовата устойчивост във винопроизводството по примера на винарската изба „Черноморско злато“ АД

Повишаването на финансовата устойчивост при винопроизводителите е важен процес за България в условия на преминала пандемия, войната в Украйна и настъпващата рецесия, което може да се постигне с национална и европейска подкрепа при вземане на ефективни инвестиционни решения

за стимулиране на експорта на вино по примера на винарската изба „Черноморско злато“ АД.

Изследваната от нас изба полага перманентни усилия за търсене на нови пазари освен държавите, към които България изнася най-големи количества бутилирано вино за периода 2007–2017 г. (Полша, Русия, Румъния, Чехия и Великобритания), защото при тях потреблението на други алкохолни напитки (бира или водка) започва да превишава в стойностно отношение потреблението на вино (Grigg, 2004, pp. 99-110) Това обяснява защо агресивната реклама на произведената качествена продукция от винарните, трябва да се насочи към страните с най-голям ръст на вътрешния пазар на вино през последните десет години. Това са: Китай (с 79,8%), Хонконг (с 48,3%) и САЩ (с 12,4%). Русия (18,3%) и Великобритания (17,1%) са сред държавите, които през този период отчитат най-голям спад в стойността на вноса (Grigg, 2004, pp. 99-110)

Голямо предимство на винарска изба „Черноморско злато“ АД са освен географското разположение на предприятието и притежаваните собствени лозови масиви – в най-добрия за този бизнес Югоизточен лозаро-винарски регион, в близост до морския бряг като един от добрите тероари за отглеждане на бели сортове грозде.

Отглеждането на качествено грозде е основен фактор в производството на качествено вино и затова дружеството взема важно инвестиционно решение за създаването на 650 хектара собствени лозя, включващи класически винени сортове като Шардоне, Совиньон Блан, Мускат Отонел, Гевюрцтраминер, Каберне Совиньон, Мерло, Сира, Каберне Фран и местния Тракийски Мавруд. От тези качествени сортове лозя след 2012 г. изба „Черноморско злато“ - АД произвежда пет вида основни серии свежи вина – *Шардоне, Мускат Отонел, Мерло, Каберне Совиньон и елегантно Розе*. На престижни международни конкурси и изложения се презентират нови вина от серията *Раковина*, които напомнят за близостта на морето и начина, по който то формира качествения характер на българското вино. Поставя се началото на производство на нови серии качествени вина *Пентагра* (Шардоне, Пино Гри, Вионие, Траминер и Мерло, Каберне Совиньон, Пино Ноар и Сира), които включват ръчно правени вина, презентиращи специфичния минерален финес на Поморийския тероар. Създава се и серия бели вина, с високо качество – *Премиум и супер премиум*, които са направени от ръчно подбрано грозде в селата Зорница и Разбойна, разположени върху пясъчливи почви с добра отцедливост в района на Южното Черноморие.

Тези ефективни инвестиционни решения поставят началото на успехите на международните пазари за винарска изба „Черноморско злато“ АД, следствие на умелото съчетаване на традиции и инвестиции в иновативни технологии за подобряване качеството на готовата продукция и утвърждаването на серия професионално презентирани вина, които се допълва от: ракия, ликьорни вина и аперативи с различно алкохолно съдържание.

Финансовият мениджмънт на избата постига финансова стабилност в условията на динамични пазарни промени, като поставя акцент за постигане на златен стандарт за качество в един традиционен за България бизнес. Политиката на ръководството за изследвания период е насочена към постигане на перфекционизъм при правенето на вина, които да поставят Поморие и България на световната карта за високо качество на произведена готова продукция. Зад постигнато на добри финансови резултати в избата стои добре подготвен екип от финансови мениджъри, квалифицирани технолози, служители и работници, с оптимизирана и ефективна структура на управление.

„Черноморско злато“ АД е акционерно дружество, с двустепенна система на управление (управителен и надзорен съвет), с добре подготвени служители и работници, които създават 169 търговски марки (вж. Таблица 1).

Таблица 1

Търговски марки на дружество „Черноморско злато“ АД за 2017 г.

Вид	Брой	Словен елемент
Географски означения регистрирани в Патентно ведомство на България	8	Поморийска гроздова ракия/ Бургаска мускатова акия
Търговски марки, регистрирани в Патентно ведомство на България	169	Бургас 63/ Villa Ponte/ Grand Prix/ Arte Ante/Salty Hills/ Черноморско злато/ Alambic/E1 Mar/ Поморийска гроздова, Поморийска мускатова/ Вера Те а/Villa Marvella
Марки, регистрирани по реда на Мадридската система	8	Кагор Благовест/Кагор Архиерейски/ Черный Монах
Марки национални регистрации в други страни	6	Латвия, Естония, Литва, Канада, САЩ, Грузия
Европейски марки	5	Penta ram/ Arte Ante/ Golden Rh

Източник: Регистър на Патентно ведомство на България

От анализ на публичните данни за приходите и разходите от дейността на избата, в началото на изследвания период (2017–2022 г.) можем да отчетем, че сумата на нетните приходи от продажба на готова продукция бележи спад, като от 23 678 хил. лв. за 2016 г. намалява до 23 076 хил. лв. за 2017 година, или с 2.5 % като тази тенденция се запазва до периода на пандемията (2020–2021 г.) Вследствие на взетите важни инвестиционни решения от финансовия мениджмънт на „Черноморско злато“ АД и реализираните ефективни проекти, финансовите резултати чувствително се подобряват като през 2022 г. сумата на нетните приходи от продажби на готова продукция вече се е увеличила на 33 946 хил. лв. и бележи ръст от 7 810 хил. лв. в сравнение с резултатите от 2021 г. – 25 729 хил. лв., което е

увеличение с 30.65%, а реализираната за 2022 г. печалба вече е 6151 хил. лв., в сравнение с печалбата за 2021 – 5047 хил. лв.

Важните решения за оптимизиране на дейността във винарската изба се вземат още с първите публични данни за кризата в сектор винопроизводство от периода 2007–2017 г. Тя се дължи най-вече на слабата законодателна, финансова и научноизследователска подкрепа и координация в лозарството и винопроизводството. Поставя се началото на оптимизиране на разходите като за 2017 г. най-значим остава дялът на разходите за материали – 57 % от общите разходи за дейността, а за 2022 г. те са – 55%. Отнесени към приходите от продажба на продукцията, разходите за суровини и материали за 2017 г. заемат - 56 %, а за 2022 г. – 49% относителен дял. Общите разходи по икономически елементи, в резултат на взети ефективни финансови решения на мениджмънта, са се увеличили в сравнение с 2017 г., като през 2022 г. вече са в размер на 29 578 хил. лв., а тези за 2021 г. са на стойност 22 761 хил. лв. (вж. Таблица 2).

Таблица 2

Структура на разходите на Дружеството в началото на изследвания период 2016–2017 г.

(хил. лв.)

Показатели	2017 г.	2016 г.	Увеличение +/- Намаление К/
Продажба на продукция	22 875	23 438	
Продажба на стоки			
Приходи от финансираня			
Продажба на услуги	48	94	-46
Други приходи			
Финансови приходи			
Общи приходи	23 251	23 761	
Вид разход			
Разходи по икономически елементи	22 573	20 583	990
Разходи, капитализирани в стойността на активи			
Бал.ст-ст на продад. активи	26	75	-49
Изменение на запасите от ГП			
Финансови разходи		4 384	-2 646
Общи разходи	20 954	23 286	-2

Източник: Годишни финансови отчети на изба „Черноморско злато“ АД за изследваните години.

От финансовата дейност през 2017 г. е реализирана печалба в размер на 2 270 хил. лв, а през 2016 година е реализирана печалба в размер на 319 хил. лв. Увеличението се дължи на факта, че през 2016 г. са отчетени ”Разходи от операции с дългосрочни финансови активи” 3 166 хил. лв., които произтичат от продажба на акции от капитала на Инвестбанк АД. През текущия период приходите от финансова дейност за 2017 г. са в размер на 64 хил. лв., а през 2016 г. същите са 13 хил. лв. Основен дял във финансовите

приходи имат приходите от лихви, в размер на 64 хил. лв. за 2017 г. За периода 2021–2022 г. приходите от финансовата дейност намаляват с 15 % – от 110 на 94 хил. лв. като основен дял във финансовите приходи имат приходите от лихви – 94 хил. лв. за 2022 г. и приходите от финансиране по правителствена програма за преодоляване на последствията от кризата.⁷

Оптимизирането на финансовите разходи се потвърждава от данните за 2017 г., когато са в размер на 1 738 хил. лв. Основен дял в структурата заемат “Разходи за лихви” – 1 135 хил. лв., при отрицателна разлика от операция с финансови активи 500 хил. лв., които произтичат от цесирание на вземане от консорциум „Балканска екоенергийна компания“ ООД и Поленица ЕООД. Финансовите разходи за 2022 г. вече са в размер на 474 хил. лв. Основният дял в структурата заемат „Разходите за лихви“ – 302 хил. лв. За този период приходите от финансова дейност намаляват до 94 хил. лв., което прави 15%, в сравнение с 2021 г., като основен дял имат приходите от лихви.⁸

Можем да обобщим, че запазването на относителна финансова стабилност през анализирания период се дължи на запазването на основните приоритети в дейността на ръководството на “Черноморско злато” АД, които са насочени към утвърждаване на лидерската позиция в страната чрез производството и продажбите на качествени вина. Анализът на публичните данни за финансово състояние на винарската изба през периода 2017–2022 г. и управлението на инвестиционните рискове от мениджмънта на дружеството показват добра възможност за запазване на относителна финансова устойчивост в средносрочен и дългосрочен план.

Основанията за тези изводи се базират на изследването на публичните данни от годишните финансови отчети (ГФО) на „Черноморско злато“ АД и постигнатите финансови резултати за изследвания период 2016–2022 г. (виж Таблица 3):

- *коэффициентът на обща ликвидност на дружеството*, който по данните от счетоводния баланс към 31.12.2017 година е 1,00. Към 31.12.2016 година е 1,06 или на всеки 1 лв. краткосрочни задължения съответстват 1.00 лв. краткотрайни активи. По данни от счетоводния баланс към 2022 г. *коэффициентът на обща ликвидност на дружеството* е 2,14, а към 31.12.2021 г. е 1,76., което означава, че на всеки 1 лв. краткосрочни задължения съответстват 2,14 лв. краткотрайни активи;

- *коэффициентът на финансова автономност* към 31.12.2017 г., който е 0.85. Или на 1 лев привлечен капитал, съответстват 0.85 лв. собствен, за сравнение към 31.12,2016 г. този показател е 0,72. За 31.12.2022 г. *коэффициентът на финансова автономност* е 1.20 или на 1 лв. привлечен капи-

⁷ Годишни финансови отчети на изба „Черноморско злато“ АД за изследваните години 2021–2022 г.

⁸ Пак там.

тал съответстват 1,20 лв. собствен, а към 31.12.2021 г. този показател е 1,37.

Таблица 3

Коефициенти на обща ликвидност и финансова автономност за периода 2016–2017 г.

Коефициенти	2017 г.	2016 г.	Изменение	
	Стойност	Стойност	Стойност	
Рентабилност:				
На собствения капитал	0.09	0.01	0.07	564%
На активите	0.04	0.01	0.03	634%
На пасивите	0.07	0.01	0.06	693%
На приходите от продажби	0.10	0.01		630%
Ефективност:				
На разходите	1.11	1.02	0.09	
На приходите	0.90			
Ликвидност:				
Обща ликвидност		1.06	0.07	
Бърза ликвидност	0.11	0.25	0.14	
Незабавна ликвидност			0.00	
Абсолютна ликвидност				
Финансова автономност				
Финансова автономност				
Задлъжнялост	1.17	1.40	0.23	

Източник: По данни от годишни финансови отчети на изба „Черноморско злато“ АД за изследвания период 2016–2017 г.

Изследването на ликвидния риск показва малка вероятност, за проблеми при изпълнението на задължения на дружеството, свързани с финансови пасиви. Публичните отчетни данни потвърждават редовното обслужване на задълженията по лизинговите договори и търговски заеми, като задълженията по банкови заеми се погасяват в рамките на допустимото забавяне от 5 дни, което означава, че кредитната задлъжнялост не застрашава финансовата независимост на „Черноморско злато“ АД, защото финансовият мениджмънт предприема активни мерки срещу контрагентите, които забавят плащанията си, като въвежда кредитни лимити, които стриктно се следят от отдел „Продажби“.

Финансовата устойчивост на дружеството показва и ефективно финансово управление на човешките ресурси за изследвания период 2017–2022 г. Персоналът от работници и служители на винарската изба има добра възрастова структура и квалификация при оптимална численост (219) (вж. Таблица 4 и Таблица 5).

Таблица 4

Обща численост и възрастова структура на персонала на дружеството

Година	20-29			30-39			40-49			50-59			над 60			общо		
	мъже	жени	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени	
Брой	5	5			17		30	42	72	23		53	25	13	38	112	107	219
	2.3	2.3	4.6	13.2	7.8	21.0	13.7	19.2	32.9	10.5	13.7	24.2	11.4	5.9	17	5	48	100

Източник: Финансови отчети на изба „Черноморско злато“ АД за изследвания период 2016–2022 г.

Таблица 5

Структура на персонала по групи

Категории	Ръководители	Специалисти	Технически и приложни специалисти	Помощен административен персонал	Служители	Квалифицирани работници	Оператори	Квалифици кация	Общо
	17	24	27	10	5	25	98	13	219

Източник: Финансови отчети на изба „Черноморско злато“ АД за изследвания период 2016–2022 г.

Финансовия анализът за управление на човешките ресурси през изследвания период показва стабилни резултати като желанието на мениджърското ръководство е да увеличи разходите през периода 2023-2024 г. за обучение на персонала и задълбочаване на научните изследвания, за подпомагане при вземане на ефективни инвестиционни решения в иновативни технологии и подобряване на възможности за създаването на нови търговски марки за международните пазара, които да увеличат онлайн продажбите. Реализирането на тези решения, ще затвърди водещата позиция на Черноморско злато АД в България.

За изследвания период винарската изба реализира няколко важни, успешни проекти, като проекта „Мерки за енергийна ефективност и устойчиво развитие“, финансиран от Норвежкия финансов механизъм, както и реализирането на амбициозна инвестиционна програма, с подкрепата на национални и европейски финансови програми.

Още през 2017 г. Черноморско злато АД извърши инвестиции с европейска подкрепа и самофинансиране на стойност 1 198 729,92 лв. (Виж таблица б):

Таблица 6

Собствени инвестиции – 2017 г

Закупуване на капсул автомат NORTAN	69 236,38 лв.
Закупуване на 3 бр. влекачи	208 165,8 лв.
Закупуване на 2 бр. нови автомобили (търговски отдел)	44 5 19,22 лв.
Закупуване на лек автомобил VW Touran	41 598,62 лв.
Закупуване на микробус Форд Транзит ван	40 574,57 лв.
Изграждане на нов фирмен магазин	306 230,20 лв.
За текущи, планови и аварийни ремонти	153 734,30 лв.
Закупуване на нови бъчви	262 925,28 лв.
Общата сума от самофинансиране – 2017 г.	1 126 984,37 лв.

Източник: По данни от годишния финансов отчет на изба „Черноморско злато“ АД за 2017 г.

По данни от ГФО и одитните доклади направените инвестиции за 2022 г. вече са в размер на 1 706 701, 80 лв., като със собствени средства са⁹:

- Изграждане на пречиствателна станция – 500 000 лв.;
- Изграждане на газова инсталация – 260 000 лв.;
- 8 бр. газови котли – 250 000 лв.;
- Изграждане на фотоволтаичен парк за производство на ел. енергия с максимална производителност 980 KWh – 1300000.

Важна крачка към усвояване на финансовата подкрепа по Европейски програми през 2022 г. се прави по няколко проекта:

- мярка Инвестиции в предприятията към Държавен фонд „Земеделие“ (ДФЗ) (одобрено със субсидия от 70%), като общата сума на инвестициите в нови технологии е на стойност 1 165 745,77 лв. със субсидия от 816 022, 74 лв.

- по програма иновации и конкурентоспособност към Министерството на иновациите и растежа със субсидия от 50% – предоставена безвъзмездна финансова помощ за „Възстановяване на МСП чрез подобряване на енергийната ефективност“ на стойност 136 604, 86 лв. и обща стойност на проекта в размер на 273 209, 71 лв.

- закупуване на нови машини и съдове със субсидирана сума на стойност – 564 248 лв. по Проект с регистрационен номер в ИСМ BG-RRP-3.004-0325 и с обща стойност – 1 128 496 лв.

- дружеството използва финансовата подкрепа, която предоставят Европейските програми за обучение на персонала в размер на 71 745, 55лв.

От направения анализ в изследването можем да изведем няколко аргумента и изводи, които потвърждават финансовата устойчивост на винарската изба към края на изследвания период в условията на настъпваща рецесия. Най-важните от тях са:

- в общата сума на активите няма рискови финансови активи;

⁹ Източник: По данни от годишния финансов отчет на изба „Черноморско злато“ АД за 2022г.

- активи и пасиви на дружеството, деноминирани в друга чуждестранна валута, са погасени към датата на изготвяне на отчета, а останалите са деноминирани в евро като това намалява валутните рискове;

- кредитните, ценовите и валутните рискове за дружеството за периода до 2022 г. оценяваме като равни и по-малки от нормалните за отрасъла;

- коефициентът на обща ликвидност към 31.12.2017 година е 1,00, към 2022 г. е 2,14, а към 31.12.2021 г. е 1,76. Коефициентът на финансова автономност към 31.12.2017 г. е 0.85, а към 31.12.2022 г. коефициентът на финансова автономност е 1.20 или на 1 лв. привлечен капитал, съответстват 1,20 лв. собствен, което дава основание да се счита, че предприятието е финансово устойчиво;

- ефективно финансово управление на човешките ресурси, с поддържане на добра възрастова структура и квалификация при оптимална численост (219) на служители и работници.

Отчитат се определени пропуски за изследвания период 2017–2022 г. в областта на научноизследователската и развойната дейност, която да подкрепя инвестиционните решения в иновативните технологии, за да гарантира запазване на водещите позиции на българския пазар.

В Таблица 7 са показани някои от предприетите вече мерки и дейности, които са свързани с обучението на персонала в „Черноморско злато“ АД – за постигането на по-добри резултати (вж. Таблица 7).

Таблица 7

Дейности по обучение на персонала на дружеството

Дейност N 1	Разработване, адаптиране и въвеждане на системи за развитие на човешките ресурси в компанията
Дейност N 2	Осигуряване на организиран транспорт от работодателя от и до работното място за заетите лица в „Черноморско злато“ АД
Дейност N 3	Обезопасяване на производствените процеси и помещения чрез изграждане на превантивни системи за контрол и мониторинг на рисковете за здравето и безопасността на работното място
Дейност N 4	Организиране и провеждане на обучение на служителите на предприятието относно специфичните рискове за здравето, свързани с индивидуалното работно място и методите и средствата за тяхното ограничаване и предотвратяване – за 200 лица
Дейност N 5	Ремонт и оборудване на помещения за отдих, хранене и почивка

Източник: Доклад на ръководството на изба „Черноморско злато“ АД за 2020 г.

Мениджмънтът на винарската изба „Черноморско злато“ АД има амбицията да увеличи инвестициите в човешки капитал и иновативни технологии, което ще има решаващо значение за запазване на водещите позиции във винопроизводството, експорта и икономическия напредък в бранша, което да осигури максимална полза за икономиката.

Анализът на ефективната политика на винарска изба „Черноморско злато“ АД за изследвания период поставя няколко важни въпроса при изграждането на нова, ефективна стратегия за подпомагане и развитие на сек-

тор лозаро-винарство, с приоритет към гроздопроизводителите в България. Те са от изключително значение за винарската индустрия, защото произвеждат суровината, от която се прави виното. Независимо от полаганите усилия и опитите за достигане нивото на водещите производители (Nedev, 2015, pp. 1-6), както и излизането на нови международни пазари (Недев, 2014) остава в сила максимата, че само с качествено грозде може да се произведат качествени вина. Ефективната финансова подкрепа от европейски и национални институции трябва да отговаря на нуждите на гроздопроизводителите. Те са равнопоставени пред природните условия за узряване на гроздето като суровина и следва да бъдат и еднакво равни пред останалите участници в производствения процес и фиска по отношение плащането на акцизи и ДДС. Не по-малко важно е развитието на научноизследователската дейност и кадровото (Zahariev, A., Zaharieva. G., 2003) осигуряване на сектор винопроизводство с висококвалифицирани кадри за постигане на финансовата устойчивост (Zahariev, 2014) на винарските изби.

Заключение

В заключение на представеното изследване можем да потвърдим значението на прилагането на ефективни управленски политики от мениджмънта на винарска изба „Черноморско злато“ АД, който съчетава умело инвестициите в иновативни технологии за производството с добрите български традиции в сектора за постигане на оптимален експорт на вино в условията на динамични пазарни промени. Анализът на публичните отчети на избата ни дава основание да потвърдим финансовата стабилност на дружеството, което запазва водещите позиции във винопроизводството и ни дава основание да изведем следните важни извода:

- Винопроизводството в България може да поддържа относително стабилна финансова устойчивост в условията на неблагоприятна пазарна среда чрез ефективна национална подкрепа за трайно популяризиране на идентичността на водещите лозаро-винарски региони.

- Бъдещето на винопроизводството в България може да има успешна перспектива чрез провеждане на политика за производство на качествени вина в отговор на намаляващия производствен капацитет на винарските изби, които в по-голямата си част са микро- и малки предприятия.

- Външнотърговското салдо за търговията с българско вино през изследвания период 2017–2022 г. запазва тренд към намаляване, но все още е положително. По-голям процент от произведените вина в България се реализират на вътрешния пазар, което показва голям резерв за оптимизиране експорта на качествени вина.

- Постигането на оптимални резултати от експорта на вино е свързано не само с повишаването на квалификацията на служителите и работниците, ангажирани във винарските изби, но и с финансовата подкрепа на европейски и национални институции с целеви програми и проекти за презентиране на български качествени вина в страните-членки на ЕС, което чувствително ще увеличи продажбите.

- Използването на добрите практики за постигане на по-добри финансови резултати – по примера на постигнатото от винарската изба „Черноморско злато” АД в периода след пандемията, ще осигури ръст в експорта на вина и от други български изби.

- Предприятията от сектор винопроизводство се нуждаят от създаването на нова национална стратегия за оптимизиране на експорта чрез подкрепа и на гроздопроизводителите, които са от изключително значение за винарската индустрия, защото трябва да се произвежда качествена суровината, от която се прави виното.

Като постигнати резултати в изследването можем да представим анализа и оценката на ефективните управленски решения, свързани с положителните резултати за производството и реализираната готова продукция от винарска изба „Черноморско злато“ АД. Това дава надежда за увеличаване дела на експорта във винопроизводството на България чрез подобряване на функционалната грамотност на мениджмънта и човешкия капитал. Постигнатите позитивни резултати подчертават възможностите за следване на тази ефективна политика при оптимизиране на експорта на вино, след като КОВИД-19 значително понижи стокообмена на ЕС-28 и на България за 2020 г. и оказва отрицателно въздействие върху външната търговия на България и ЕС-28. Балансът на стокообмена в изследвания период е устойчиво отрицателен в границите между - 2,4 и - 9,9 млрд. евро годишно.¹⁰

Подобни огледални стойности има при търговията ни с Швейцария, Канада, САЩ, Египет, Украйна и др., като новите предизвикателства от КОВИД 19 показват, че ще успеят да се възстановят най-бързо тези страни, които инвестират в обучение и иновативни технологии.

Постигнатите резултати от винарска изба „Черноморско злато“ АД показват резерви и нови възможности за развитие на винарската индустрия по отношение оптимизиране на експорта, което изисква съчетаването на ефективни политики от финансовия мениджмънт за инвестиционни решения, съчетани с инвестиции в иновативни технологии и водещи маркетингови политики. Това ще осигури по-добро реализиране на българските качествени вина на международните пазари при ограничен производствен капацитет, но с потенциал за технологична модернизация на винопроизводствените предприятия при активна национална и европейска подкрепа в

¹⁰ www.trademap.org

сектора. Тази оптимална възможност по отношение налагането на нашите вина на световните пазари може да бъде подкрепена от ефективните мерки, заложиени в Общата програма за подпомагане на лозаро-винарския сектор на България, където акцентът е насочен към стимулиране на конкурентоспособността, пласмента и дистрибуцията при винопроизводството.

Използвани източници

- Grigg, David (2004). „Wine, Spirits and Beer: World Patterns of Consumption“. *Geography*. 89 (2): 99–110.
- Zahariev, A., Prodanov, S., Zaharieva, G., Krastev, L., Kostov, D., Pavlov, T., Stanimirov, St., Zarkova, S., Zdravkov, N. (2020c, September 04-05). The Brokerage Insurance Companies under Covid-19 Framework (the Bulgarian experience). *Economic and Social Development* (58), pp. 369-383. ISSN: 1849-7535. Retrieved from <https://www.bit.ly/30CGFLz>
- Zahariev, Andrey and Zaharieva, Galina. HR Management in Bulgarian Firms - Empirical Evidences (May 30, 2003). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2977326> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2977326>
- Zahariev, Andrey. Issues of Corporate Capital Optimisation in Bulgaria (June 30, 2014). *Business Management Journal*, Issue 2, 2014. Available at or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2807565>, SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2807565>
- Nenkova, P., Mihaylova-Borisova, G. (2020). Government expenditure efficiency and macroeconomic performance of Balkan countries: DEA approach. In *Economic and Social Development (Book of Proceedings)*, 63rd International Scientific Conference on Economic and Social Development, pp. 439-448. www.bit.ly/3uivTr9
- Nedev, T. Basic strategies on the Standard & Poor's 500 Index at the Chicago Board Options Exchange CBOE (SPX: Standard & Poor's 500 Index), *International Journal of Research in Business Studies and Management*, Volume 2, Issue 5, May 2015, pp. 1-6.
- Недев, Т. Базови стратегии с опции и фючърси. Издателски комплекс - УНСС, София, 2014, 157 с. ISBN 978-954-644-995-5.
- Ройчев В., Иванов, А. (2017) Климатичните промени и лозарството в България. *Лозарство и винарство*, бр. 1, 36-37.
- Доклад на Изпълнителната агенция по лозята и виното. Структура на лозята в България, окончателни резултати. МЗХ, 2015, бюлетин 318, септември 2017 г.
- Доклад на ИАЛВ : производството на вино от реколта 2016г. е 8% по-малко от предходната година, като производството на бели вина

намалява с 8%, до 608 285 хектолитра, а това на червени вина и розета – със 7%, до 599 500 хектолитра.

Закон за виното и спиртните напитки (ДВ, бр. № 54 от 15.06.2012г.)

Закон за марките и географските означения (ДВ, бр. № 58 от 18.07.2017 г.)

https://uknowledge.uky.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1036&context=agecon_etds

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567115000209>

Разпределение на световното производство на вино през 2017 г -

<http://www.oiv.int/public/medias/5479/oiv-en-bilan2017.pdf>;

<http://www.oiv.int/public/medias/5958/oiv-state-of-the-viticulture-world-market-april-2018.pdf>

<http://www.worldstopexports.com/top-wine-importing-countries/>

www.trademap.org

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЩОВ

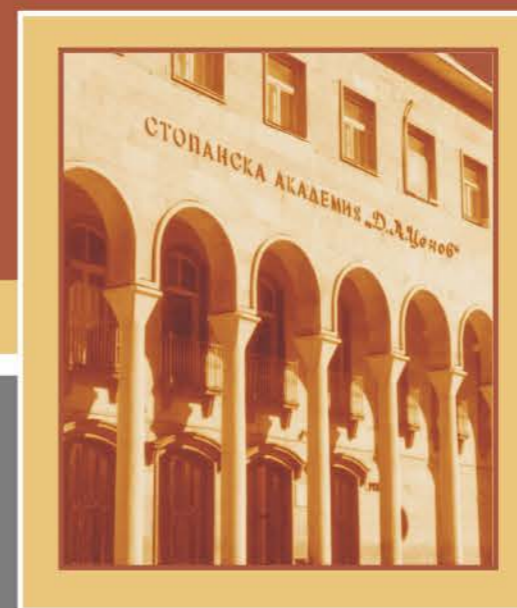
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

ГОДИШЕН

АЛМАНАХ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XVI, 2023

Книга 19

Том XVI, 2023 г.
Книга 19

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Красимира Славева – главен редактор
Проф. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Петранка Мидова
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Людмил Несторов

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Милена Александрова – технически секретар

Съдържание

Студии

Васил Пламенов Василев

ТРАНСПОРТ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ: ФОРМИ
НА ПРОЯВЛЕНИЕ И МЕХАНИЗМИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ 5

Гергана Филипова Павлова

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ДОХОДИТЕ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ
СТОПАНСТВА ЗА ПЕРИОДА 2007 – 2022 ГОДИНА 26

Грета Иванова Иванова

ПОДБОР НА СЛУЖИТЕЛИ В ДЪРЖАВНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНА РЕГЛАМЕНТАЦИЯ
И ПРАКТИЧЕСКО ПРИЛАГАНЕ 49

Йордан Чорбаджийски

ОПТИМИЗИРАНЕ НА ЕКСПОРТА В СЕКТОР ВИНОПРОИЗВОДСТВО
ПО ПРИМЕРА НА ВИНАРСКА ИЗБА „ЧЕРНОМОРСКО ЗЛАТО“ АД 76

Мария Анастасова Хаджихристева

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗДРАВНОТО СЪСТОЯНИЕ
НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ 95

Момчил Мирославов Маринов

РАЗВИТИЕ НА ЗАСТРАХОВАНЕТО „ЖИЛИЩА И ДОМАШНО
ИМУЩЕСТВО“ В ЗАД „ОЗК ЗАСТРАХОВАНЕ“ АД 117

Ненко Василев Василев

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МАШИНОСТРОЕНЕТО
В БЪЛГАРИЯ – СЕКТОРЕН АНАЛИЗ 148

Радка Иванова Василева

КОЕФИЦИЕНТЪТ НА ВАРИАЦИЯ КАТО ВЪЗМОЖНОСТ
ЗА АНАЛИЗ НА ПАЗАРА И УСТАНОВЯВАНЕ НА НЕОБХОДИМОСТТА
ОТ ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНА ЗАЩИТА ПРИ ИМУЩЕСТВЕНИТЕ
ЗАСТРАХОВКИ В БЪЛГАРИЯ 175

Тоня Петрушева

ФРАГМЕНТАРЕН АНАЛИЗ НА ДЕЙНОСТТА
НА ТЪРГОВСКИТЕ ВЕРИГИ ЗА БЪРЗОБОРОТНИ
ПОТРЕБИТЕЛСКИ СТОКИ В БЪЛГАРИЯ 192

Шенай Шемсиева Раимова

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ
ВЪРХУ ФИНАНСОВОТО БЛАГОСЪСТОЯНИЕ НА ИНДИВИДА 219

Статии

Антонио Валентинов Дичев МАШИННО САМООБУЧЕНИЕ ПРИ VAR КАТО ОЦЕНКА ЗА ПАЗАРНИЯ РИСК – ПРЕДИМСТВА И НЕДОСТАТЪЦИ	241
Боряна Руменова Пейчева ФУНКЦИОНАЛНА РАМКА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА В МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ	255
Виктор Димитров Маринов ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА	271
Галина Генева Илиева ИЗБОР НА ДОСТАВЧИК ОТ ФИРМАТА	284
Горян Благовестов Милев ДИНАМИКА НА ОТРАСЛОВАТА СТРУКТУРНА ТРАНСФОРМАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ	294
Елка Узунова МЕТОДИКО-ОРГАНИЗАЦИОННИ АСПЕКТИ НА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДРЕБНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В СФЕРАТА НА ТУРИЗМА	305
Йоана Иванова Първанова РЕГИОНАЛЕН ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ – СЪЩНОСТ, ЗНАЧЕНИЕ И ДИНАМИКА ПРИ ПРОВЕЖДАНЕ НА ДЪРЖАВНИТЕ ПОЛИТИКИ	317
Йордан Стефанов Генов КОМУНИКАЦИЯТА КАТО ЧАСТ ОТ ПРЕНОСИМИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ	336
Любомир Василев Георгиев РОЛЯТА НА УПРАВЛЕНСКОТО РЕШЕНИЕ В СЪВРЕМЕННАТА ОРГАНИЗАЦИЯ	358
Мария Петрова Дачева КРИЗИСЕН МЕНИДЖМЪНТ ПРЕЗ COVID-19 И ЕФЕКТА МУ ВЪРХУ ПРОФЕСИОНАЛНОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ОФИС СГРАДИ	368
Миглена Трифонова Маринова УСТОЙЧИВОТО СЧЕТОВОДСТВО В МИННОДОБИВНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ – ИНТЕГРАЦИЯ В СТРАТЕГИЧЕСКИЯ ПОДХОД	378

Николай Василев Тодоров КРЪГОВИ ИКОНОМИЧЕСКИ СПОСОБИ В МЕТОДОЛОГИЯТА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ТАКСА БИТОВИ ОТПАДЪЦИ	392
Онник Таракчиян АНАЛИЗЪТ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯ СЕКТОР: ТЕОРЕТИКО – ПРИЛОЖНИ АСПЕКТИ	405
Петър Ангелов Чернаев ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ЖИВОТНОВЪДНИЯ БИЗНЕС: ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ	415
Пламен Станчев Илиев ЦЕНОВА ДИНАМИКА НА ЖИЛИЩНИЯ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ	428
Пламена Йорданова Колева НОРМАТИВНО РЕГЛАМЕНТИРАНЕ НА СТАТИСТИКАТА НА ТУРИЗМА	445
Ралица Сирашка НЕОБХОДИМОСТ ОТ ЕКОЛОГОСЪОБРАЗНИ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ УМЕНИЯ В СЪВРЕМЕННИЯ АГРОБИЗНЕС	464
Росен Здравков Тумбев ПОЛОЖИТЕЛНАТА НАГЛАСА КЪМ ЗДРАВЕ НА РАБОТНОТО МЯСТО – СЪЩЕСТВЕН КОМПОНЕНТ ЗА ОРГАНИЗАЦИОННО ЗДРАВЕ	480
Стелиян Богданов Стефанов ИЗСЛЕДВАНЕ НА НЕРАВЕНСТВОТО ПРИ РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ДОХОДИТЕ В БЪЛГАРИЯ И ЕС	491
Тодор Георгиев Гогов ЗНАЧЕНИЕ НА ВЪТРЕШНИЯ ОДИТ В БОРБАТА С ИЗМАМИТЕ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ	504
Цветомира Георгиева Велева ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ОМНИКАНАЛНОТО БАНКИРАНЕ	522

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XVI – 2023, книга 19

Даден за печат на 10.11.2024 г., излязъл от печат 15.11.2024 г.
Поръчка № 18907; формат 16/70/100; тираж 50

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А